

Κατερίνα Χατζηαντωνίου*

Μιλώντας για ΜΟΕΑ στις Ελληνοτουρκικές Σχέσεις

I. Εισαγωγή

Η πρόσφατη δήλωση του εκπροσώπου του τουρκικού υπουργείου Εξωτερικών ότι «η Ελλάδα θα φέρει ακεραία την ευθύνη για τυχόν αναπάντεχα ατυχήματα που μπορούν να συμβούν»¹ αποδεικνύει αφενός την προσπάθεια δημιουργίας κλίματος τεχνητής έντασης στις σχέσεις των δυο χωρών και αφετέρου την εκμετάλλευσή του από την Τουρκία για την προώθηση των πολιτικών της επιδιώξεων. Μέχρι ποιο σημείο μπορεί να φθάσει αυτή η ένταση; Υπάρχουν τρόποι που θα μπορούσαν να αποφορτίσουν αυτή την κατάσταση;

Βάσει της εμπειρίας που έχει αποκτηθεί διεθνώς σε αντίστοιχες περιπτώσεις, υπάρχουν τρόποι που επιτρέπουν, υπό ορισμένες προϋποθέσεις, την αποφυγή των εντάσεων σε πρώτο στάδιο. Οι τρόποι αυτοί συνοψίζονται σε μια ορολογία, τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και Ασφάλειας, ορολογία που έχει πλέον εισβάλει στην ελληνική γλώσσα. Τόσο η Ελλάδα, όσο και η Τουρκία έχουν δεχθεί να προχωρήσουν στη διαπραγμάτευση μιας σειράς Μέτρων Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και Ασφάλειας (ΜΟΕΑ), μετά τις παροτρύνσεις των ΗΠΑ και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Τι μπορεί να αναμένει η Ελλάδα από μια τέτοια διαπραγμάτευση;

II. Τι είναι τα ΜΟΕΑ

Στη μεταψυχροπολεμική εποχή τα Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Η Κατερίνα Χατζηαντωνίου είναι διεθνολόγος.

Ασφάλειας (ΜΟΕΑ) συχνά περιγράφονται «ως πραγματικά βήματα για την επίτευξη ιδανικών σκοπών»². Υποστηρίζεται δε ότι διαδραματίζουν ένα συνεχώς αυξανόμενο ρόλο στην αποτροπή του πολέμου, στην περιφερειακή σταθερότητα και στη διαχείριση κρίσεων. Πρωτοπόροι σε αυτά οι ΗΠΑ και η πρώην ΕΣΣΔ, που εφήρμοσαν τα πρώτα ΜΟΕΑ αμέσως μετά την κρίση της Κούβας το 1962. Η επιλογή υιοθέτησης ΜΟΕΑ δείχνει και τη σπουδαιότητα των μέτρων, καθότι αυτός θεωρήθηκε αποτελεσματικός τρόπος για μελλοντική αποσόβηση κρίσεων που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε πυρηνική αντιπαράθεση που θα υποθήκευε το μέλλον του πλανήτη. Σήμερα στις περισσότερες περιοχές του πλανήτη που υπάρχουν συγκρούσεις-εντάσεις (Μ. Ανατολή, Λ. Αμερική, Ν. Ασία, Κίνα), καταβάλλονται προσπάθειες εφαρμογής τέτοιων μέτρων. Παρόμοιες προσπάθειες δεν είναι άγνωστες ούτε στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, που ήδη από το 1988 στράφηκαν προς αυτή την κατεύθυνση.

Τι είναι όμως τα ΜΟΕΑ³; Ο όρος περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μέτρων (πολιτικών ή/και στρατιωτικών) που αντίπαλα κράτη μπορούν να χρησιμοποιήσουν όταν συνειδητοποιούν την ανάγκη:

- Να αποτρέψουν τις εντάσεις στις μεταξύ τους σχέσεις, ή/και
- Να αποτρέψουν την πιθανότητα ενός τυχαίου πολέμου ή μιας αιφνίδιας επίθεσης, ή/και
- Να πιστοποιήσουν τον μη-εχθρικό χαρακτήρα των προθέσεών τους.

Τα μέτρα αυτά μπορεί να ποικίλλουν από μια απλή «ανοιχτή γραμμή επικοινωνίας», μια πολιτική συμφωνία μη επίθεσης, μέχρι την ύπαρξη μέτρων περιορισμού των στρατιωτικών δραστηριοτήτων και μέτρων επαλήθευσης. Η βασική λειτουργία τους αφορά (σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό) τον περιορισμό της μυστικότητας των στρατιωτικών δραστηριοτήτων και στην προώθηση της διαφάνειας των πολιτικών προθέσεων⁴. Με αυτό τον τρόπο τα ΜΟΕΑ μπορούν να συμβάλουν στη δημιουργία ενός κλίματος σταθερότητας, στο πλαίσιο του οποίου είναι δυνατό να αναζητηθούν τρόποι επίλυσης των ουσιαστικών διαφορών.

Τα μέτρα αυτά οικοδομούν σταδιακά ένα περιβάλλον εμπιστοσύνης και ασφάλειας. Έτσι σε ένα πρώτο στάδιο συνήθως τα μέτρα που λαμβάνονται έχουν στόχο να μειώσουν τις εντάσεις και γι' αυτό ονομάζονται Μέτρα Αποφυγής Έντασης (ΜΑΕ). Η αποτελεσματική εφαρμογή τους επιτρέπει το πέρασμα σε επόμενα στάδια των ΜΟΕΑ όπου σκοπός είναι η δημιουργία νέων προτύπων αλληλεπίδρασης και συνεργασίας στη συμπεριφορά των κρατών. Σε κάθε περίπτωση τα ενδιαφερόμενα κράτη είναι εκείνα που θα προσδιορίσουν το χαρακτήρα των μέτρων που θα εφαρμοστούν.

III. Το παρελθόν των ελληνοτουρκικών ΜΟΕΑ

Τα ΜΟΕΑ έχουν ήδη παρελθόν στις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Η προϊστορία τους ξεκινά από τις συμφωνίες Βενιζέλου-Ατατούρκ στη δεκαετία του '30, όταν

καμιά από τις δυο χώρες δεν έτρεφε εδαφικές διεκδικήσεις σε βάρος της άλλης. Το 1933 μάλιστα υπέγραψαν κοινή αμυντική συμφωνία για την υπεράσπιση της Θράκης. Στη σύγχρονη εποχή ΜΟΕΑ έχουν υιοθετηθεί από το 1988 και περιλαμβάνονται στο Μνημόνιο της Βουλιαγμένης και στο κείμενο των «Κατευθυντήριων Οδηγιών» (Σεπτέμβριος 1988).

Α. Το Μνημόνιο της Βουλιαγμένης (1988)

Το Μνημόνιο της Βουλιαγμένης, που υπήρξε αποτέλεσμα της αντιπαράθεσης του 1987⁵ αφορούσε τις στρατιωτικές δραστηριότητες στα διεθνή ύδατα και το διεθνή εναέριο χώρο. Ειδικότερα συμφωνήθηκαν τα παρακάτω ΜΟΕΑ:

α. Τα δυο μέρη αναγνωρίζουν την υποχρέωση του σεβασμού της κυριαρχίας και της εδαφικής ακεραιότητας του καθενός καθώς και των δικαιωμάτων του στις ανοικτές θάλασσες και στο διεθνή εναέριο χώρο του Αιγαίου.

β. Κατά τη διεξαγωγή των εθνικών στρατιωτικών ασκήσεων, τα δυο μέρη δεσμεύονται ότι θα πάρουν όλα τα μέτρα που προβλέπουν οι διεθνείς κανόνες και κανονισμοί για να αποφύγουν ενδεχόμενες εντάσεις και να μειώσουν το ενδεχόμενο μιας σύγκρουσης.

γ. Τα δυο μέρη συμφωνούν ότι ο σχεδιασμός και η διεξαγωγή εθνικών στρατιωτικών ασκήσεων που εμπίπτουν στην υποχρέωση της προειδοποίησης, θα πρέπει να πραγματοποιούνται κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αποφεύγεται όσο το δυνατόν περισσότερο:

- Η απομόνωση συγκεκριμένων περιοχών

- Η δέσμευση των περιοχών όπου διεξάγονται οι στρατιωτικές ασκήσεις για μεγάλη χρονική περίοδο

- Η διεξαγωγή τους κατά την τουριστική περίοδο από 1η Ιουλίου έως 1η Σεπτεμβρίου, και κατά τη διάρκεια μεγάλων εθνικών και θρησκευτικών εορτών.

δ. Με σκοπό να επιτευχθούν τα ανωτέρω, τα δυο μέρη όταν είναι απαραίτητο θα επικοινωνούν μέσω της διπλωματικής οδού.

Με το Μνημόνιο της Βουλιαγμένης τα δυο μέρη δρομολόγησαν τη διαδικασία οικοδόμησης εμπιστοσύνης και ασφάλειας στις διμερείς τους σχέσεις. Την πρόθεσή τους εξεδήλωναν από κοινού στο ανακοινωθέν του Νταβός όπου αναφέρεται «μια προσέγγιση μεταξύ των δυο χωρών θα απαιτήσει, αποφασιστικότητα, διαρκείς προσπάθειες και οικοδόμηση εμπιστοσύνης έτσι ώστε να δημιουργηθεί το περιβάλλον εκείνο που θα συντελεί στην επεξεργασία μόνιμων λύσεων».

Επέλεξαν δε (σύμφωνα με τη διεθνή πρακτική) να εστιαστούν οι αρχικές τους προσπάθειες στη λήψη μέτρων, σε ένα πρώτο στάδιο, για την αποφυγή έντασης στις μεταξύ τους σχέσεις. Η προσήλωσή τους σ' αυτή την προσπάθεια επαναλαμβάνεται στη δεύτερη συνεδρίαση της Ελληνο-Τουρκικής Πολιτικής Επιτροπής στην Άγκυρα και Κωνσταντινούπολη το Σεπτέμβριο του 1988, όπου οι δυο υπουργοί Εξωτερικών υπογράμμισαν την ισχύ του Μνημονίου της Βουλιαγμένης και τη σημασία της επακριβούς συμμόρφωσης με τις προβλέψεις του μνημονίου.

Επίσης υιοθέτησαν ένα κείμενο που περιέχει «Κατευθυντήριες γραμμές για την πρόληψη ατυχημάτων και επεισοδίων στα Διεθνή Ύδατα και το Διεθνή Εναέριο Χώρο»⁶. Σε αυτό εξειδικεύονται τα μέτρα που θα διέπουν τις δραστηριότητες των αεροσκαφών και των πλοίων των δυο μερών στην ανοικτή θάλασσα και το διεθνή εναέριο χώρο σε μια προσπάθεια συγκεκριμενοποίησης των προβλέψεων του άρθρου β' του Μνημονίου της Βουλιαγμένης.

Η υιοθέτηση των μέτρων αυτών ποτέ δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αφού η 'Αγκυρα δεν συμμορφώθηκε με την εφαρμογή τους. Οι συνεχείς παραβιάσεις του εναέριου χώρου στο Αιγαίο και η μετέπειτα κρίση των βραχονησίδων 'Ιμια συνιστούν απτές αποδείξεις.

Μεταγενέστερα το 1994 ξεκίνησε η διαπραγμάτευση νέων ΜΟΕΑ στο πλαίσιο των καλών υπηρεσιών του ΝΑΤΟ, ως αποτέλεσμα των σχετικών πρωτοβουλιών των ΗΠΑ⁷. Μετά την κρίση των 'Ιμια (που για άλλη μια φορά το ενδεχόμενο του πολέμου μεταξύ των δυο κρατών ήταν η πιθανότερη εξέλιξη) αναπτύχθηκε εκ νέου η τάση οικοδόμησης εμπιστοσύνης και ασφάλειας που κατέληξε στο ανακοινωθέν της Μαδρίτης.

B. Το κοινό ανακοινωθέν της Μαδρίτης (1997)

Στο περιθώριο της Θερινής Συνόδου Κορυφής του ΝΑΤΟ τον Ιούλιο του 1997, οι πρωθυπουργοί της Ελλάδας και της Τουρκίας συναντήθηκαν στις 8 Ιουλίου στη Μαδρίτη και συνυπέγραψαν το κοινό ανακοινωθέν της Μαδρίτης. Πρόκειται για ένα κείμενο, στο οποίο καταγράφεται η βούληση των δυο μερών να αναλάβουν προσπάθεια να προωθήσουν τις σχέσεις τους σε μια νέα βάση, έτσι όπως αυτή προσδιορίζεται από τα έξι σημεία του κειμένου και τα οποία προβλέπουν:

- Αμοιβαία δέσμευση για την ειρήνη, την ασφάλεια και τη συνεχή ανάπτυξη σχέσεων καλής γειτονίας.

- Σεβασμό της κυριαρχίας κάθε χώρας.

- Σεβασμό των αρχών του διεθνούς δικαίου και των διεθνών συνθηκών.

- Σεβασμό στα νόμιμα, ζωτικά συμφέροντα και ενδιαφέροντα της κάθε χώρας στο Αιγαίο, τα οποία έχουν μεγάλη σημασία για την ασφάλεια και την εθνική τους κυριαρχία.

- Δέσμευση αποφυγής μονομερών ενεργειών στη βάση του αμοιβαίου σεβασμού και της επιθυμίας, ώστε να αποτραπούν συγκρούσεις οφειλόμενες σε παρεξήγηση.

- Δέσμευση διευθέτησης των διαφορών τους με ειρηνικά μέσα στη βάση αμοιβαίας συναίνεσης και χωρίς τη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας.

Πρόκειται για ένα κείμενο γενικών αρχών που δεν επιλύουν τα προβλήματα, θέτουν όμως το πλαίσιο μιας νέας προσέγγισης των ελληνοτουρκικών σχέσεων καθώς η ελληνική κυβέρνηση θεωρεί ότι με την υπόψη πολιτική διακήρυξη ανετράπη, το ηγεμονικό πολιτικό πλαίσιο που έθετε η Τουρκία (με την άρση της απειλής πολέμου). Καθώς όμως αυτό δεν έχει δεσμευτικό χαρακτήρα, σε ορισμένα

δε σημεία επιδέχεται διαφορετικές ερμηνείες, το κρίσιμο στοιχείο για την εφαρμογή του είναι η πολιτική βούληση για αμοιβαία ασφάλεια. Ωστόσο η τουρκική πολιτική μετά την υιοθέτησή του αποκλίνει σημαντικά από τις παραπάνω αρχές.

IV. Οι αιτίες μη εφαρμογής τους

Μέχρι σήμερα τόσο τα ΜΟΕΑ του 1988, όσο και τα συμφωνηθέντα στη Μαδρίτη παραμένουν στην ουσία ανενεργά, καθώς η Τουρκία δεν τα εφάρμοσε ή προχώρησε σε επιλεκτική εφαρμογή τους. Η ιστορική εμπειρία έχει δείξει ότι η έκβαση της προσπάθειας οικοδόμησης εμπιστοσύνης δεν είναι πάντοτε επιτυχής, εάν δεν συντρέχουν ορισμένες γενικές προϋποθέσεις:

- Πρώτον τα ενδιαφερόμενα κράτη να απαντήσουν στο ερώτημα ποιο πρόβλημα θέλουν να αντιμετωπίσουν και ποια είναι τα κατάλληλα μέτρα. Οι απαντήσεις να είναι κοινές ή να συγκλίνουν.

- Δεύτερον ότι έχουν πολιτική βούληση για συνεργασία με βάση την αμοιβαία ασφάλεια, άρα η εφαρμογή τέτοιων μέτρων δεν πρέπει να θίγει τα κυριαρχικά τους δικαιώματα.

- Τρίτον ότι συνήθως όταν υπάρχει ασυμμετρία ισχύος, είναι δύσκολη η συμφωνία ή/και η τήρηση κοινά αποδεκτών μέτρων.

Εύλογα αναρωτιέται κανείς αν υφίστανται αυτές οι προϋποθέσεις έτσι ώστε η Ελλάδα και η Τουρκία να εφαρμόσουν ΜΟΕΑ. Πιθανολογούμε ότι η διαπραγμάτευση των δυο χωρών δεν έχει ευοδωθεί έως τώρα γιατί οι παραπάνω προϋποθέσεις δεν πληρούνται, αφού:

- Σε ό,τι αφορά το πολιτικό πρόβλημα παρατηρείται αδυναμία συμφωνίας των δυο κρατών. Η Ελλάδα σέβεται το status quo, ενώ η Τουρκία επιδιώκει την αλλαγή του.

- Η βούληση της Άγκυρας για συνεργασία είναι υπό αμφισβήτηση καθώς ναι μεν διακηρύσσεται σε πολιτικό επίπεδο (Διακήρυξη Μαδρίτης), αναιρείται όμως από την καθημερινή πρακτική της. Χαρακτηριστικό είναι ότι η Τουρκία υποστηρίζει υιοθέτηση μέτρων που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως ΜΟΕΑ αλλά ως μέτρα νομιμοποίησης των αξιώσεών της που εκφεύγουν από τη λογική της αμοιβαίας ασφάλειας.

- Η Τουρκία θεωρεί ότι έχει ανατραπεί ο συσχετισμός ισχύος υπέρ της με άμεσο αποτέλεσμα την οποιαδήποτε πιθανότητα συνεργασίας να την εντάσσει σε ένα ηγεμονικό πλαίσιο, όπου ο δυνατός θέτει τους όρους και ο αδύνατος συμμορφώνεται.

Έτσι στις ελληνοτουρκικές σχέσεις η διαδικασία οικοδόμησης εμπιστοσύνης και ασφάλειας θα μπορούσε να ενεργοποιηθεί μόνον κατόπιν μιας έμπρακτης αναίρεσης της τουρκικής αναθεωρητικής πολιτικής. Αυτό σημαίνει:

- την αποδοχή εκ μέρους της Τουρκίας του υπάρχοντος εδαφικού status quo,
- το σεβασμό των διεθνών κανόνων και του διεθνούς δικαίου και
- την αποκήρυξη της χρήσης βίας.

Αντίθετα για όσο καιρό δεν μεταβάλλεται το πολιτικό πλαίσιο και η Τουρκία αντιμετωπίζει τα ΜΟΕΑ ως μέσο κατοχύρωσης και ενίσχυσης της αναθεωρητικής της πολιτικής, οι δυσχέρειες είναι προφανείς⁸.

V. Οι καλές υπηρεσίες του Γ.Γ. του ΝΑΤΟ

Ο διμερής διάλογος Ελλάδας-Τουρκίας σήμερα διεξάγεται στο πλαίσιο του ΝΑΤΟ, με πολιτικό στόχο τη μείωση της έντασης και την αποτροπή κρίσεων στη νότια πτέρυγα της Συμμαχίας, υπό την αιγίδα του Γ.Γ. του ΝΑΤΟ Χαβιέρ Σολάνα. Ήδη βρίσκεται σε εξέλιξη η σχετική πρωτοβουλία του Γ.Γ., χωρίς όμως μέχρι σήμερα να έχει ευοδωθεί, καθώς τα δυο κράτη δεν έχουν συμφωνήσει σε κοινά αποδεκτά μέτρα.

Η δέσμη των μέτρων που προτείνονται από το Γ.Γ., στη βάση των οποίων διεξάγονται οι διαπραγματεύσεις μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας, μπορούν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες:

1. Αναβίωση και εφαρμογή των συμφωνιών του 1988. Η εφαρμογή των συμφωνιών του 1988 αποτελεί βασική επιδίωξη της Ελλάδας⁹. Από πλευράς γενικής Γραμματείας ΝΑΤΟ έχει προταθεί να επανεξεταστούν οι λόγοι που οδήγησαν τις δυο χώρες στο παρελθόν να κατηγορήσουν η μία την άλλη για παραβίαση αυτών των συμφωνιών και τελικά στη μη εφαρμογή τους. Ένας τρόπος για να γίνει αυτό θεωρείται η επανεξέταση και διευκρίνιση κάποιων σημείων, (μια δεύτερη δηλαδή ανάγνωση των κειμένων), σε τρόπο ώστε να αποσαφηνίζεται τι εννοείται όταν γίνεται αναφορά στους διεθνείς κανόνες, τις αρχές και το έθιμο, ποιες είναι οι εθνικές εορτές κλπ.

2. Καθιέρωση καναλιών επικοινωνίας μεταξύ των δυο χωρών. Στο πλαίσιο της προσπάθειας να καθιερωθούν κανάλια επικοινωνίας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας έχει προταθεί:

- Η απευθείας σύνδεση (κόκκινη γραμμή) Αθήνας-Άγκυρας μέσω Βρυξελλών σε περιπτώσεις κρίσεων. Είναι μια πρόταση την οποία έχει αποδεχθεί η Ελλάδα. Τα ζητήματα που πρέπει να ληφθούν υπόψη για την αποτελεσματική του λειτουργία είναι η γλώσσα επικοινωνίας και η δυσκολία αναγνώρισης του βαθμού ειλικρίνειας, προκειμένου να αποφευχθούν παρερμηνείες και παρανοήσεις. Χρήσιμο θα ήταν, κατά το παράδειγμα ΗΠΑ-ΕΣΣΔ μετά την κρίση της Κούβας, η επικοινωνία να έχει γραπτή μορφή (π.χ. τηλέτυπο).
- Ο διάλογος σε πολιτικό και στρατιωτικό επίπεδο. Όσον αφορά το διάλογο σε στρατιωτικό επίπεδο, αυτός αποτελεί πάγια επιδίωξη της Τουρκίας. Όμως οι θέσεις της τελευταίας σε βασικά στρατιωτικά θέματα αντανakλούν τις πολιτικές της θέσεις, άρα δεδομένου ότι τα θέματα αυτά προκύπτουν από πολιτικά ο διάλογος σε στρατιωτικό επίπεδο δεν έχει νόημα. Εφόσον ετίθετο ένα πολιτικό πλαίσιο συμφωνίας θα μπορούσε να γίνει διάλογος για συγκεκριμένα στρατιωτικά θέματα.

3. Τεχνικές διευθετήσεις μείωσης της έντασης στον εναέριο χώρο του Αιγαίου.

Στο πλαίσιο αυτό έχουν προταθεί:

- Αφοπλισμός αεροσκαφών που ίπτανται στο Αιγαίο. Η πρόταση αυτή έχει υποστηριχθεί από την Τουρκία και δεν έχει γίνει δεκτή από την Ελλάδα.
- Διαβίβαση Αναγνωρισμένης Αεροπορικής Εικόνας (RAP) από Λάρισα και Eskisehir στη Νάπολη. Η εικόνα αυτή μεταδίδεται δοκιμαστικά από τις αρχές του 1997.
- Μέτρα που αφορούν τεχνικές διευθετήσεις παροχής πληροφοριών για τις στρατιωτικές πτήσεις. Το NATO θα χρησιμοποιήσει ένα νέο σύστημα (ACCS-Air Command and Control System) ανταλλαγής πληροφοριών για τον προγραμματισμό πτήσεων για νατοϊκές επιχειρήσεις ή ασκήσεις μεταξύ όλων των χωρών του. Με το σύστημα αυτό και για τις συγκεκριμένες αποστολές παρακάμπτεται η υποχρέωση υποβολής σχεδίων πτήσεως από στρατιωτικά νατοϊκά αεροσκάφη που εισέρχονται στο FIR Αθηνών. Στο ζήτημα αυτό συνεχίζονται οι συζητήσεις.

VI. Τι μπορεί να κάνει η Ελλάδα;

Τόσο ιστορικά, όσο και στη σύγχρονη εποχή ο αναθεωρητικός χαρακτήρας της τουρκικής πολιτικής καθιστά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις όχι μόνο ανταγωνιστικές αλλά και συγκρουσιακές¹⁰. Σήμερα η ένταση στις σχέσεις των δυο χωρών είναι ένα σύνθετο φαινόμενο και συνεχώς εμφανίζονται ολοένα και περισσότερο προβλήματα για «θερμό επεισόδιο» στο Αιγαίο. Επιπλέον, η μέχρι σήμερα εμπειρία στην εφαρμογή ΜΟΕΑ/ΜΑΕ είναι αρνητική.

Ωστόσο παρά τις πολιτικές δυσκολίες, κρίνεται ως επιβεβλημένη και ορθολογιστική η επιλογή της Ελλάδας για υιοθέτηση μέτρων αποφυγής των εντάσεων (ΜΑΕ) με τη γείτονα χώρα, καθώς:

- Υπάρχει ένταση στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, σε σημείο που πολλοί υποστηρίζουν ότι ήδη διεξάγεται ένας ακήρυκτος πόλεμος. Στο πλαίσιο αυτής της έντασης υπάρχει πάντα ο κίνδυνος ενός επεισοδίου που μπορεί να οδηγήσει σε ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Πέρα από σκόπιμα περιστατικά, είναι τέτοια η έλλειψη εμπιστοσύνης μεταξύ των δυο χωρών που είναι πάντοτε δυνατή η δημιουργία κρίσης που μπορεί να κλιμακωθεί σε πόλεμο, έστω και περιορισμένο¹¹.
- Διεθνώς, όπου υπάρχει ένταση, καταβάλλονται προσπάθειες για ΜΑΕ και άρα η Ελλάδα δεν μπορεί να παραγνωρίσει το γεγονός αυτό.
- Η Ελλάδα δεν μπορεί να αγνοήσει το ενδιαφέρον που δείχνει το NATO και η Ευρωπαϊκή Ένωση, εντός των οποίων δραστηριοποιείται και από τους οποίους ζητά υποστήριξη για τα εθνικά της θέματα.

Αυτό βέβαια δεν σημαίνει ότι η Ελλάδα μπορεί να συμφωνήσει σε μέτρα που έρχονται σε αντίθεση με τα κυριαρχικά της δικαιώματα. Κρίνεται συνεπώς ως συνετή η επιλογή της συζήτησης για την υιοθέτηση τεχνικών μέτρων για όσο καιρό δεν μεταβάλλεται το πολιτικό πλαίσιο μιας και είναι το περισσότερο που

μπορεί να δεχθεί η Ελλάδα. Άλλωστε τα μέτρα αποφυγής έντασης αποτελούν τον κύριο τρόπο αποφυγής θερμών επεισοδίων, αλλά και εάν αυτά συμβούν, επιτρέπουν τον έλεγχο της κλιμάκωσής τους. Συμπερασματικά, αν για πολλούς η συζήτηση για οικοδόμηση εμπιστοσύνης και ασφάλειας μεταξύ Ελλάδας-Τουρκίας ανήκει στους διεθνολόγους του μέλλοντος, η συζήτηση για την αποφυγή της έντασης είναι επίκαιρη και αξίζει να διερευνηθεί.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Τα Νέα, 19-3-98.
2. Krepon Michael, *The Decade for Confidence-building Measures in A Handbook of Confidence-building Measures for Regional Security*, The Henry L. Stimson Center, Handbook No. 1, September 1993.
3. Scherbak Igor, *Confidence-building Measures and International Security. The Political and Military Aspects: a Soviet Approach*, UNIDIR, N. York, United Nations, 1991, και Alford Jonathan, *Confidence-building Measures in Europe: The Military Aspects*, Adelphi Paper no. 149, London, International Institute for Strategic Studies, 1979. Για μια παρουσίαση των ΜΟΕΑ στην ελληνική βιβλιογραφία βλ. Τσάκωνας Παναγιώτης, *Μέτρα Οικοδόμησης Εμπιστοσύνης και Ασφάλειας στα Βαλκάνια*, Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, ΕΠΥΕΘΑ, Δ/ΝΣΗ Στρατηγικών Μελετών, Επετηρίδα 1996.
4. United Nations, *Disarmament: Confidence and Security-building Measures: From Europe to Other Regions*, Topical Papers 7, N. York, United Nations, 1991.
5. Καψής Π. Γιάννης, *Οι Τρεις Μέρες του Μάρτη*, Αθήνα, Νέα Σύνορα, 1990.
6. Athanasios G. Platias, *Prospects for naval arms control in the eastern Mediterranean*, σελ. 267 στο Andreas Fürst, Volker Heise & Steven Miller (eds.), *Europe and Naval Arms Control in the Gorbachev Era*, SIPRI, Oxford University Press, 1992.
7. Λυμπέρης Χρήστος, *Εθνική Στρατηγική και Χειρισμός Κρίσεων*, Ποιότητα, 1997, επίσης για τις προτάσεις των ΗΠΑ δείτε Κουρής Νίκος, *Ελλάδα-Τουρκία: Ο Πεντηκονταετής Πόλεμος*, Λιβάνη, Αθήνα 1997.
8. Πλατιάς Αθανάσιος, *Συνεργασία ή Ανταγωνισμός με την Τουρκία; Ρεαλιστική Προσέγγιση*, Επετηρίδα ΙΔΙΣ 1996, Σιδέρης, Αθήνα 1996.
9. Σχετικές δηλώσεις Υπουργείου Άμυνας στην Καθημερινή 1/8/97. Επίσης δείτε την ανακοίνωση του Υπουργείου Τύπου 5/6/97, Internet ηλεκτρονική σελίδα του ελληνικού ΥΠΕΞ στο [w.w.w.mfa.gr/press/](http://www.mfa.gr/press/).
10. Ντόκος Θάνος, Νίκος Πρωτονοτάριος, *Η Στρατιωτική Ισχύς της Τουρκίας. Πρόκληση για την Ελληνική Ασφάλεια*, Τουρίκη, Αθήνα 1996.
11. Αλειφαντής Στέλιος, *Αμυντικό δόγμα, κρίσεις «χαμηλής έντασης» και ΜΟΕΑ στο Αιγαίο: η ενίσχυση της Ασφάλειας και της Αποτροπής*, Στρατηγική τεύχ. 33, Ιούνιος 1997.